

Türk İnkılâp Tarihi Dersleri

Atatürk Döneminde Türk İnkılâp Tarihi Dersleri.

Kemal Atatürk, 7 Nisan 1924 tarihli konuşmasında; “İstanbul’u terk ettiğim güne takaddüm eden vaziyetleri ayrı bir safha olmak üzere, o günden bu güne kadar cereyan eden vakayii mazbut ve mahfuz olan vesaikini tasnif etmek suretiyle” hatıratını yazmak niyetinde olduğunu söylüyordu. Bunun nedenini de, “nesl-i âti için, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi için bir vazife de telakki ediyorum” şeklinde açıklıyordu; yani gelecek nesillerin cumhuriyete bağlılığı için bir millî tarih öğretim planı olarak düşünüyordu. Kemal Atatürk, millî tarih açısından, hâtıraların kaleme alınarak yayınlanmasına gereksinim olduğunu belirtiyor ve şöyle devam ediyordu: “Bizim şimdiye kadar doğru bir tarih-i millîye malik olamayışımızın sebebi tarihlerimizin, hakiki karilerin vesaike istinat etmekten ziyade, ya birtakım meddahların veya birtakım hodgâmların hakikat ve mantıktan âri sözlerinden başka memba bulamamak bedbahtlığıdır.” Atatürk, 1927’de okuyup kitap olarak yayınladığı *Nutuk* adlı eserinde, “maksadım, inkılâbımızın incelenmesinde tarihe yardımcı olmaktır” diyordu.

İşte *İnkılâp Dersleri* Kemal Atatürk’ün yukarıda açıkladığı amaçlar ve hedefler doğrultusunda ilk kez *Ankara Hukuk Mektebi*’nde okutulmaya başlandı. *Ankara Hukuk Mektebi*’nin 1925 yılında kuruluşu çalışmaları sırasında fakülte programına *İhtilâller Tarihi* dersi konuldu ve bu rejim dersinin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt tarafından okutulmasına karar verildi. Bu dersin Hukuk Fakültesi programına konulması, *Hukuk Mektebi*’nin 15 Eylül 1925 tarihli ilk kurucular kurulu toplantısında Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt ile Devletler Hukuku Müderrisi *Mehmet Cemil Bilse* arasındaki görüşmede kararlaştırıldı. Bu dersin esas hukukun bir kısmını oluşturduğu, hukuk ile tarih arasındaki yakın ilişkiler nedeniyle hukuk öğrencilerine yararlı olacağı düşünüldü. Bu derslerle modern bir hukuk ekolü yaratılmak istendi.

Mahmut Esat’ın *İhtilâller Tarihi* dersleri radyoyla da yayınlandı. Bu, son derece anlamlıdır; çünkü inkılâbın halkçılık boyutu vurgulanmış oluyordu. Kemal Atatürk, 5 Kasım 1925’te Hukuk Mektebi’nin açılışında yaptığı konuşmada, Türk İnkılâbı’nın o güne kadarki gelişimini ana hatlarıyla anlattı ve sonraki yönelimini şöyle açıkladı: *Şimdi vücuda gelen bu büyük eserin zihniyetini, ihtiyacatını tatmin edecek yeni esasat-ı hukukiyeyi ve yeni erbab-ı hukuku vücuda getirmek için teşebbüs almağa zaman gelmiştir...*

1933 Üniversite Reformu çalışmaları ile İstanbul Üniversitesi bünyesinde *Türk İnkılâbı Enstitüsü* adında bir enstitü açıldı. Bununla birlikte *İnkılâp Tarihi* derslerinin öğretimi, 1929 ekonomik buhranı ile onu izleyen demokrasi tecrübesinin akabinde gündeme geldi. İnkılâbın düşünsel boyutu konusunda yapılan çalışmalarda önemli gelişmeler de oldu. B. Asaf Belge, Kasım 1932 tarihli bir makalesinde, Türk İnkılâbını incelemek ve tanıtmak amacıyla bir *İnkılâp Kütüphanesi* kurulmasını istiyor, “1933 sonuna kadar Türk İnkılâbı hakkında hiç olmazsa 100 adet eser yazılmalıdır” temennisinde bulunuyordu. *Kadro* dergisinin İnkılâbı tarihsel materyalizm temelinde açıklamaya ve kuramsal temellere oturtmaya çalışması, iktidarca pek de makbul karşılanmadı.

Türk Devrimi’nin bir felsefesini yapmak amacıyla ortaya çıkan iki düşünce dergisi vardır: *Kadro* ve *Ülkü*. *Kadro* üzerine çok sayıda inceleme yapıldığı için yeniden üzerinde durmayı gerekli bulmuyoruz. Halkevleri merkez yayın organı *Ülkü* dergisinin ise hafife alınacak bir düşünce dergisi olmadığını söylemek mümkündür. Ancak konunun bir başka boyutu daha vardır ki, bu dergide ifade edilen ve açıklanan düşünceler ülke sathına yeterince yayılmış değildir. Yani Ankara’nın dışındaki kültür çevrelerinde yeterince kabul ve takdir edilmiş olduğunu söylemek zordur. Bu noktada

Türk Devrimi'ne veya [Kemalizm](#)'e karşı taşranın sessiz direnci konusunu görüyoruz.

İşte Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması yönünde ilk çalışmalar, 1933 Darülfünûn Reformu sırasında Maarif Vekili Reşit Galip zamanında başlatıldı. Reşit Galip, I. Türk Tarih Kongresi'nde Tarih Tezi'ni sunumuyla ve Zeki Velidî Togan ile tartışmasıyla dikkat çekti ve Darülfünûn'un bilimsel şahsiyetinin yetersiz olduğunu belirtti. Bu kongreden sonra Falih Rıfkı Atay, Darülfünûn'un Türk İnkılâbı'na karşı tutumunu şöyle açıkladı: *“Darülfünûn'da Türk İnkılâbı için en iyi yazılmış esere verilmek üzere 5000 liralık bir mükâfatın senelerden beri durmakta olduğunu biliriz. Bu mükâfatın hiç kimseye verilmemiş olması, fikir hayatının pek durgun olduğu hükmünü verdirebilir. Fakat Darülfünûn dahi, Türk İnkılâbına dair on seneden beri henüz tek sayfa telif etmemiştir...”*.

Bundan birkaç gün sonra Darülfünûn yönetimi yayınladığı bir ilanda *Gazi Mustafa Kemal Mükâfatı* adıyla düzenlenmiş olan 1500 lira ödüllü yarışmaya katılacak eserlerin kabule başlandığını, ödülün 1932 Cumhuriyet Bayramından bir gün önce yarışmayı kazanan eserin yazarına verileceğini duyurdu. Bu ödülün hangi esere veya hangi yazara verildiğine veya verilip verilmediğine ilişkin bir bilgiye ulaşamadık.

Reşit Galip, Maarif Vekili olunca Maarif Vekâleti bünyesinde *İnkılâp Terbiyesi Komisyonu* oluşturdu. Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün kuruluş hazırlıkları Maarif Vekili Reşit Galip'in başkanlığında Talim ve Terbiye Reisi İhsan Sungu, basın-yayıncıdan bir temsilci ile Ankara Kız Lisesi'nden Tarih ve Yurt Bilgisi Öğretmeni A. Afet İnan'dan oluşan bir komisyon tarafından yürütüldü. Komisyonun hazırlayacağı rapora esas olacak hazırlıklar meyanında Atatürk'ün düşünceleri de alındı. Enstitü hakkındaki düşüncelerini 16 maddelik bir tasarı şeklinde hazırlayan Reşit Galip, enstitünün *üniversitenin zirvesi* olmasını istiyor ve enstitüyü üniversitenin *terkip organı* şeklinde niteliyordu. Klasik öğretim yönteminin bir anlam ifade etmediğini, enstitünün etkin bir fonksiyonu olduğunu belirtiyor ve *üniversite tahsili enstitüde kemale erer* diyordu.

Maarif Vekili Reşit Galip, 31 Temmuz 1933'te Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte İstanbul Üniversitesi'nin Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat Fakültelerinden oluştuğunu, İlahiyat Fakültesi'nin İslâm Tetkikleri Enstitüsü şeklini aldığını, bundan başka şu yedi enstitünün daha kurulduğunu açıklıyordu: *Türk İnkılâbı Enstitüsü*, Milli İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü, Türkiyat Enstitüsü, Coğrafya Enstitüsü, Morfoloji Enstitüsü, Kimya Enstitüsü, Elektro-Mekanik Enstitüsü. R. Galip, enstitülerin birer araştırma merkezi olacağını, üniversitenin en esaslı vasfının millîciliği ve inkılâpçılığı olduğunu, *millî tarih* için kürsüler kurulduğunu, bundan böyle İnkılâp ideolojisini de üniversitenin işleyeceği içindir ki *Türk İnkılâbı Enstitüsü* kurulduğunu belirtiyordu.

Rektör Neşet Ömer İrdelp'in, Maarif Vekâleti'ne bir mektup yazarak İnkılâp derslerinin Maarif Vekili Reşit Galip tarafından verilmesine ilişkin telgrafı 3 Ağustos 1933 tarihli gazetelerde yayınlamıştır. R. Galip, 6 Ağustos'ta Neşet Ömer'in telgrafına verdiği yanıtta bu öneriyi kabul etmiştir. Bunun üzerine 10 Ağustos'ta Edebiyat Fakültesi Dekanı M. Fuad Köprülü ile Rektör Neşet Ömer İrdelp, 11 Ağustos'ta Tıp ve Hukuk Fakülteleri dekanları istifa etmişlerdir. 14 Ağustos'ta ise Reşit Galip'in Maarif Vekilliğinden istifa etmesi üzerine bahsi geçen önceki istifalar geri alınmıştır.

İstifaların nedeni, Reşit Galip'in *Türk İnkılâbı* derslerini Kemal Atatürk'ten habersiz düzenlemek istemesi ve Kemal Atatürk'ün buna tepki göstermesidir. Reşit Galip, Atatürk'ün haberi olmaksızın, üstelik onun isteğiymiş gibi, Rektör Neşet Ömer'den Türk İnkılâbı kürsüsü reisliğinin kendisine verilmesini istemiştir. Bunun üzerine Neşet Ömer, söz konusu derslerin Reşit Galip'e verildiğini açıklamıştır. Bunun üzerine Atatürk, Reşit Galip'e *inkılâp profesörlüğünü yapmaya kadir olmadığını* ve Maarif Vekilliğini bırakmasının uygun olacağını söylemiştir. Maarif Vekilliğine, 14

Ağustos'ta vekâleten Refik Saydam atanmış, 27 Ekim 1933'te de Refik Saydam'ın yerine Yusuf Hikmet Bayur asaleten tayin olmuştur. Yusuf H. Bayur'un daha önce Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinde bulunmuş olması, Atatürk'ün, üniversite ile birlikte bu enstitüye ve *inkılâp* derslerine verdiği öneme de bir işaret sayılabilir.

Bundan sonra kadrosu da oluşan enstitü akademik kadrosuna Mükrimin Halil Yinanç, Hilmi Ziya Ülken, Akdes Nimet Kurat, Enver Ziya Karal, Nizameddin Ali, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ahmet Akif atanmıştır. Bu isimlerin sonraki süreçte enstitüde etkin olamadıklarını görüyoruz. Bu dersleri Ankara Hukuk Fakültesi'nde verenlere yardımcı olanlardan Hıfzı Veldet ile Yavuz Abadan gibi doçentler yetkin birer bilimsel şahsiyet oldular. Ankara Hukuk Fakültesi, üniversitenin Genel Türk Tarihi kürsüsünden Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti başkanı Yusuf Akçura ile cemiyet azasından Mehmet Şemseddin Günaltay, Yusuf Hikmet Bayur ile Sadri Maksudî Arsal'ın belirli zamanlarda İstanbul'a giderek dersler vermelerine karar verilmiştir. Bu, enstitünün *Yakınçağ Türkiye Araştırmaları* için bir kurum olarak tasarlandığını gösteriyor. Sonraki gelişmeler ise enstitüyü bir tedrisat merkezi hâline getirmiştir.

İnkılâbın kuramsal boyutlarını ortaya koyma çalışmalarının çoğunlukla *Kadro* hareketi ile gündeme geldiği varsayılıyor. Hükümetin de bu yönde çalışmalarda bulunduğunu, 1934'te başlatılan *İnkılâp Tarihi* derslerinde görüyoruz. Bu derslerin okutulmaya başlanmasından bir yıl kadar sonra CHP'nin 9 Mayıs 1935'te toplanan IV. Kurultayı'nda Altı İlke, *Kemalizm Prensipleri* olarak tanımlanmıştır. Mayıs 1935'ten itibaren ise bu ideolojiyi açıklayan çeşitli eserler yayınlanmaya başlamıştır. Bu konudaki ilk yayınlar arasında M. Tekinalp'in *Kemalizm* (1936) eseri sayılabilir.

Türk İnkılâbı Enstitüsü kurulmuş, akademik kadrosu atanmış, *Türk İnkılâbı* dersleri müfredatta yerini almış, dersleri verecek *inkılâpçı* kişiler de belirlenmişti. Ancak asıl iş bundan sonra başlıyordu: Derslerin kapsadığı konular ve içerikleri neleri kapsayacaktı, nasıl bir araştırma-inceleme, öğretim yöntemi uygulanacaktı? Bu konudaki ilk tecrübeyi, Maarif Vekili Yusuf Hikmet Bayur'un derslerinde görüyoruz.

Türk İnkılâbı Enstitüsü'ndeki dersler, 4 Mart 1934 Pazartesi günü saat 17.30'da Maarif Vekili Bayur'un dersiyle başlamıştır. İlk dersinde okutacağı *Türk İnkılâbı Tarihi* dersinin çerçevesini çizip ana hatlarıyla inkılâbın gelişimini açıklayan *Yusuf Hikmet Bayur*, Türk İnkılâbı'nın 1934'e kadarki gelişimini şu üç evreye ayırmıştır: Askerî ve Siyasî Kısım: İşgalci devletlere ve Osmanlı hükümetine karşı bağımsızlık mücadelesi; Çağdaşlaşma (Hukuk) Kısmı: Hükümetin Ortaçağ biçiminden modern devlete geçmesi; İktisadî Kısım: Esnafıktan ve ilkel sanayiden modern sanayiye geçilmesi. Bundan sonra, derslerin bu taksime uygun şekilde verileceğini açıklayan Yusuf Hikmet'e göre büyük ve kapsamlı bir değişimi ifade eden inkılâbı, bir kişinin anlatması olanaksızdı; aktif şekilde inkılâbın içinde bulunmuş kişiler anlatmalıydı.

Yusuf Hikmet Bayur, ikinci dersini 5 Mart 1934'te verdikten sonra diğer profesörler de *Türk İnkılâbı Tarihi* derslerini okutmaya başladılar. 8 Mart 1934'te *Mahmut Esat Bozkurt*, 11 Mart 1934'te *Yusuf Kemal Tengirşenk* ilk derslerini verdiler. Bu sıralarda, Mart 1934'te Ankara Hukuk Fakültesi'nde de *Türk İnkılâbı Kürsüsü* kurulmuştur. Ankara'da ise ilk Türk İnkılâbı dersini, 20 Mart 1934'te Ankara Halkevi'nde Başbakan İsmet İnönü vermiştir. Bunların yanı sıra Eylül 1934'ten itibaren *İzmir Halkevi*'nde halka yönelik *Türk İnkılâbı* dersleri verilmeye başlanmıştır. Bu son dersleri Mahmut Esat Bozkurt'un yanı sıra Asım Kültür, Ferit Tok, Muallim Mithat, Hakkı Baha, Mustafa Münir gibi İzmir'in tanınmış aydınları veriyordu. Başbakan İsmet İnönü'nün 20 Mart 1934'te verdiği *Türk İnkılâbı* başlıklı konferansı, söz konusu derslerin niteliğini, çerçevesini ve kapsamını belirleyici bir içeriktedir.

İsmet İnönü, *Türk İnkılâbı Türk milletinin kurtuluş savaşıdır* diyor, inkılâp atılımlarının Osmanlı ıslahat, hatta ihtilâl

hareketlerinin devamı ve uzantısı olmadığını belirtiyor ve şöyle devam ediyordu: *“Türk inkılâbı, Türk kurtuluş davası olarak ecnebi istilâsına karşı, bir dereceye kadar sade ve askerî-siyasî mahiyette başlar. Ve fakat daha ilk anında Osmanlı nizamına karşı bünyevî-millî ve siyasî inkılâplara girer. Millet varlığını anlayışta, esaslı farkı ise, kuvvet önünde imparatorluğun teslimiyetine karşı Türk İnkılâbının ret ve mücadele kararında bulacaksınız. Mücadelenin önemli aşamalarını dersleri verecek profesörlerin anlatacağını belirtmiş ve inkılâbın incelenmesinde izlenecek yöntemi de şöyle açıklamıştır: Size Türk İnkılâbı'nın daimî seyrini mütalaa ederken onun ihtiyaçtan doğan ve daima ihtiyaçla beraber yürüyen mahiyetine dikkatinizi celp etmeliyim. Bir takım nazarî prensipleri ilk anda birden ifade, ilan eden ve onları tatbikçe çalışan usul yerine bizde, millî ülküyü ve büyük ana hatları gözde tutan ve tatbikatta her lüzum karşısında, müteakiben, fakat durmadan, tedbirini bulan, usul carî (geçerli) olmuştur...”*

İsmet İnönü, *Türk inkılâbı davası* dediği hareketin başlıca iki yönde oluştuğunu açıklamıştır: Birincisi, devrimlerden hiçbir şekilde ödün vermemek ve geriye dönüş yapmamaktır. İkincisi, Türk milletinin yüksek bir düzeye varması yönünde ilerlemek yolunda yeni ihtiyaçların karşılanması ve her engelin ortadan kaldırılmasıdır. İşte bu açıklamayı yalnızca İsmet İnönü'nün düşüncesi olarak kabul edemeyiz; çünkü bu dersleri kimlerin nasıl vereceği inkılâbın önderi olan M. Kemal Atatürk tarafından belirlendiğine göre inkılâbın geçmişi ve geleceği ile niteliği ve hedefleri konusunda İnönü'nün sözlerinin asıl kaynağı olarak M. Kemal Atatürk'ü görmek mümkündür.

İnkılâbın önderi M. Kemal Atatürk, Edebiyat Fakültesi bünyesinde İnkılâp Enstitüsü'nü kurarken, enstitünün Türkiye'nin yakın dönemini inceleyen bir merkez olmasını istemiş, inkılâp derslerini verenlerin çalışmalarının önemli ürünler vereceğini düşünmüştür. Bu nedenle Kemal Atatürk inkılâp tarihi incelemelerinde bir gelişmeden haberdar edildikçe, çalışmalarla daha yakından ilgilenir ve konuyu aydınlatıcı açıklamalar yaparmış. Y. H. Bayur, inkılâp hareketine, Osmanlı islahat hareketlerinden ayırmak amacıyla, *Atatürk İnkılâbı* adının verilmek istendiğini, fakat Atatürk'ün bunu kabul etmediğini belirtiyor. Bayur'a göre Atatürk, ulusu esas aldığı için, bu inkılâba *Türk İnkılâbı*, derslerine de *Türk İnkılâbı Tarihi* denmesini istemiştir.

Türk İnkılâbı Tarihi ders notlarından oluşan *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti* başlıklı kitabında Yusuf Hikmet Bayur, Dış Politika Tarihini şu dört kısımda inceler: Giriş, Ankara'daki Millî Hükümetin Dış Siyaseti, Lozan Konferansı ve Lozan sonrası. Derslerine I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun genel durumunu ve I. Dünya Savaşı'ndaki gelişmeleri ana hatlarıyla anlatarak başlamış, Türk İnkılâbı'nın başlaması açısından 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile bunu izleyen gelişmeleri ayrıca incelemiştir. Bayur'un üzerinde durduğu asıl konu, TBMM Hükümeti'nin kurulmasından sonraki gelişmelerdir. Bayur, Sèvres konusuna özel önem veriyor ve Lozan'ın önemini anlatmak için Sèvres'in bilinmesi gerektiğini belirtiyordu:

Millî Mücadelenin safhaları ve onunla istihsal olunan haricî siyasete ait netice, yani Lozan muahedesi tetkik edilirken işe nereden başlanıldığı hiçbir vakit gözden kaçırılmamalı ve bu mücadele yapılmassa idi veyahut muvaffakiyetle neticelenmeseydi Türk milletinin ne vaziyete düşeceği ve Sèvres muahedesi ile nasıl imha edileceği daima hatırdadır.

Yusuf Hikmet Bayur, Ankara Hükümeti'nin dış politikası açısından Lozan Barış Antlaşması'na merkezî bir konum vermiş ve gelişmeleri, Lozan'dan önce ve Lozan'dan sonra olmak üzere iki döneme ayırmıştır. Lozan Antlaşması'nın, esasları 1919'da Atatürk tarafından belirlenen, 1920'de Osmanlı Mebuslar Meclisi'nde kabul olunan *Misâk-ı Millî*'nin gerçekleşmesi ve bütün dünyaya tanıtılması olduğunu, anlaşmanın birçok dersleri içerdiğini belirtiyor, bunları üç başlık altında açıklıyordu: Türklerin sarsılmaz iradesini Türklüğe ve bütün dünyaya bir kere daha kanıtlaması, Atatürk'ün

inkılâp hareketinin yolunu açmış olması ve son olarak ulusal amaçların gerçekleşmesinin başkasının yardımıyla değil, ancak ulusun kendisi tarafından yapılabileceği düşüncesinin anlaşılması. Ona göre Cumhuriyet hükümetinin bir başarısı da Türkiye'nin bütün komşularıyla sınır sorunlarını çözmüş olmasıdır.

Yusuf Hikmet Bayur'un *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti* (1935) eseri İstanbul Üniversitesi Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün ilk yayını olarak çıkmıştır. Y. H. Bayur, bu eserin yeni baskısını hazırlarken dönemin Dışişleri Bakanı Tefrik Rüşdü Aras'ın da görüşlerini almış ve 1936 Montreaux Boğazlar Sözleşmesi'ni de eklemiştir. Eserin, 1938'de Türk İnkılâbı Enstitüsü yayınları arasında ikinci baskısı yayınlanmış, aynı yıl Türk Tarihinin Ana Hatları serisinde *Yeni Türkiye Devletinin Haricî Siyaseti* adıyla yayınlanmıştır. Yusuf Hikmet Bayur'un eseri aynı zamanda Atatürk önderliğindeki tarih çalışmaları kapsamında yapılmış bir çalışmadır. Türk İnkılâbı Enstitüsü'nün ikinci yayını ise iki cilt halinde yayınlanan Alman Türkoloğu Gotthard Jaeschke'nin *Türk İnkılâbı Tarihi Kronolojisi (1918-1923)* (1939) başlıklı eseridir. Bu eser, Darülfünûn Divanı'nın *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* yazımı konusunda açtığı yarışmaya sunulmak üzere hazırlanmış ve 1930 ortalarında Darülfünûn yönetimine takdim edilmiştir.

Türk İnkılâp Tarihi dersi veren bir diğer kişi, *Mahmut Esat Bozkurt*'tur. Hakkı Uyar'a göre Mahmut Esat'ın Türk İnkılâbı dersleri için hazırladığı *Atatürk İhtilâli* adlı eseri, içerik ve kapsam yönünden diğerlerine oranla daha üstündür. Sina Akşin ise M. E. Bozkurt ile Recep Peker arasında inkılâbın incelenmesinde ve anlatımında bir işbölümü yapıldığını belirtiyor; Peker'in *kuru* sayılabilecek üslubuna karşılık, Bozkurt'un heyecanlı ve coşkulu bir üslubu olduğunu, Bozkurt'un kitabının içeriği gibi üslubunun da ihtilâlcisi olduğunu açıklıyor. Sina Akşin'e göre M. E. Bozkurt, inkılâp derslerinde ekonomik etkene özel önem vermektedir; Bozkurt'un inkılâp derslerinin diğerlerine üstünlüğü, Kurtuluş Savaşı yıllarından (1921) itibaren konuyla ciddi şekilde ilgilenmiş olmasından kaynaklanıyor. İnkılâp dersleri notlarından oluşan *Atatürk İhtilâli* başlıklı eserinde M. Esat Bozkurt, *İhtilâl* kavramını, *bir şeyin esasından değişerek, yerine yepyenisinin konulmasıdır* şeklinde tanımlamaktadır.

Recep Peker ise *Türk İnkılâbı Tarihi* derslerinde, inkılâbın dünyadaki siyasal partiler ve sistemler karşısındaki konumunu anlatıyor. Recep Peker derslerinin amacını, *inkılâp* devrini yaşamış, o devri hazırlamış insanların ruhunda en kuvvetli ileri hareket unsuru olan sıcaklığı ve heyecanı, ulusal çalışma hayatına çıkacak olan genç Türk nesillerine, yani öğrenci kitlesine aşılacaktır ve *onları yaşadığımız inkılâp prensipleri ile yetiştirip vazifeye hazırlamaktır* şeklinde açıklıyor. Bu nedenle Peker, olayları kronolojik şekilde anlatan klasik tarzda değil, söz konusu amaca ulaştıracak bir yöntemle anlatmayı tercih etmiştir. İnkılâbın, bir sosyal bünyenin eski ve zararlı yönlerini söküp, onların yerine yeni ve ileri nitelikli olanları koymak olduğunu belirtiyor. Peker'e göre yeniliklerin devamının sağlanması için bir sistem kurmak ve işletmek devrimin zorunlu koşuludur; Türk inkılâpçıları, yalnızca yeni hayat koşullarına uyum sağlamış bir toplum oluşturmayı değil, inkılâbı bilinçli bir şekilde kökleştirmeyi hedeflerler. Peker'e göre inkılâbın en önemli tamamlayıcısı *istiklâldir*.

Yusuf Kemal Tengirşenk'in 1934-1935 öğretim yılında Ankara ve İstanbul'da verdiği inkılâp dersleri ise diğerlerine oranla hazırlıksız ve yüzeysel bir görünüm arz ediyor. 10 dersten oluşan kitabı, gerek kuramsal gerek içerik gerekse kapsam yönünden inkılâbın ekonomik boyutunu gereğince irdelemiş olmaktan uzaktır. Örneğin, *Bu dersin mevzuu nedir? Hangi oluşları araştıracağız? sorularını, Değişme oluşlarını araştıracağız. Var mıdır? Evet vardır. Gözümüzün önündedir.* şeklinde yanıtlar. Tengirşenk, *dış oluşlarla beraber iç oluşları da tetkik edeceğiz* demekle birlikte, Osmanlı-Avrupa iktisadî ilişkilerini veya Türkiye ekonomisinde kapitülasyonların yerini layıkıyla irdelemez. Belki de bu nedenle İnkılâp Enstitüsü'nün yalnızca Bayur'un eserini yayınlaması anlamlıdır. Bununla birlikte bu derslerin, Tengirşenk'i

ekonomik konularda ciddi çalışmalara yönelttiği de anlaşılıyor. Tanzimat'ın 100. yılı dolayısıyla yayınlanan *Tanzimat* eserindeki, ciddi bir inceleme ürünü olduğu anlaşılan "*Tanzimat Devrinde Osmanlı Devleti'nin Haricî Ticaret Siyaseti*" makalesi bunun bir göstergesidir.

Sonuç olarak, Atatürk liderliğindeki Kurtuluş Savaşı ile Devrim hareketlerinin gençliğe anlatılması için yapılan çalışmalar arasında *İnkılâp Tarihi* derslerinin önemli konumu vardır. Bu konuda Albay Arif Bey'in *Anadolu İnkılâbı* (1924) başlıklı eseri ilk tecrübedir. Kemal Atatürk'ün *Nutuk* (1927) başlıklı eseri de inkılâbın yerli ve yabancı aydınların yanı sıra gençliğe anlatılması açısından önemli bir kaynak olmuştur. Liseler için 4 ciltlik *Tarih* (1931) eserinin 4. cildi bu konuda yazılan bir diğer eserdir. İnkılâbın üniversite öğrencilerine de anlatılması önem arz eden bir diğer konudur. Burada önemli husus, inkılâbın, inkılâbı yapanlar tarafından anlatılmasıdır. Bu konudaki ilk girişim 1925'de kurulan Ankara Hukuk Fakültesi bünyesinde dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt tarafından okutulan *İhtilâller Tarihi* dersleridir. Reşit Galip'in Maarif Vekilliği zamanında yapılan Üniversite Reformu kapsamında kurulan *Türk İnkılâbı Enstitüsü* inkılâp derslerinin kurumsal bir niteliğe dönüşmesi açısından önemli bir aşamadır. Bu çerçevede sembolik nitelikteki ilk dersi dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Ankara Halkevinde vermiştir. Bu dersler İsmet İnönü'nün yanı sıra Recep Peker, Yusuf Hükmet Bayur, Yusuf Kemal Tengirşenk gibi dönemin devlet adamları tarafından verilmiştir. 1942 yılında Ankara'da Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması ile derslerin yurt dışında yaygınlaşması açısından dikkate değer bir adım olmuştur. Bu derslere ilk zamanlarda *Türk İhtilâli*, *Türk İnkılâbı* gibi farklı adlar verilse de Ankara'da Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulmasından itibaren *Türk İnkılâp Tarihi* denilmeye başlamıştır. Dolayısıyla 1925'te Ankara Hukuk Fakültesi'nde İhtilâller Tarihi adıyla başlayan bu dersler, 1933'te İstanbul'da kurulan *Türk İnkılâbı Enstitüsü* ile bilimsel bir niteliğe bürünmeye çalışmışsa da; bu ancak 1942'de Ankara'da kurulan *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü* ile gerçek anlamını kazandı.

Mustafa ORAL

KAYNAKÇA

- "İhtilâlin Felsefesi", **Hâkimiyet-i Milliye**, 9 Mart 1934, s.3;
- "İnkılâp Enstitüsü", **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1933, s.1.
- "İnkılâp Enstitüsü", **Hâkimiyet-i Milliye**, 12 Mart 1934, s.3.
- "İnkılâp Enstitüsü'nde İkinci Ders", **Hâkimiyet-i Milliye**, 6 Mart 1934, s.1, 3.
- "İnkılâp Enstitüsü'nde İlk Ders Verildi", **Hâkimiyet-i Milliye**, 5 Mart 1934.
- "İnkılâp Kürsüsünde İsmet Paşanın Dersi", **Ülkü**, Nu.III/14 (Nisan 1934).
- Atatürk, Kemal; **Nutuk (1919-1927)**, Ankara, TTK, 1991.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I-III Ankara, AAM, 1997.
- Atay, Falih Rıfkı; "Darülfünûn", **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1932.
- Bayur, Hikmet; **Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti**, Ankara, TTK, 1973.
- **Türk İnkılâbı Tarihi**, C.I, Ankara, TTK, 1940.
- Belge, B. Asaf; "Arkada Kalan Darülfünûn", **Kadro**, Nu.I/8 (Ağustos 1932).

----- “İnkılâbımızın Sesi”, **Kadro**, Nu.I/11 (İkinci Teşrin 1932).

Berkes, Niyazi; **Unutulan Yıllar**, yay. haz. Ruşen Sezer, İstanbul, 1997.

Bozkurt, Mahmut Esat; **Atatürk İhtilali**, 3.B., İstanbul, Kaynak, 1995.

Cumhuriyet, 19 Haziran 1933, s.2.

Cumhuriyet, 27 Temmuz 1932, s.4.

Hâkimiyet-i Milliye, 19 Haziran 1933, s.1.

Hâkimiyet-i Milliye, 28 Kanunusânî 1926, s.1.

İlk İnkılâp Tarihi Ders Notları, der. Oktay Aslanapa, İstanbul, 1997.

İnan, Afet; **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara, Kültür, 1968.

Karaosmanoğlu, Y. K.; **Atatürk**, 5.B., İstanbul, İletişim, 1991, s.190.

Tekinalp, Munis; **Kemalizm**, sad. Ç. Yetkin, İstanbul, 1998.

Oral, Mustafa; **Kemalist Cumhuriyetin İnşası**, İstanbul, Yeni İnsan, 2016.

Peker, Recep; **İnkılap Dersleri Notları**, Ankara, Ulus Basımevi, 1935.

Tengirşenk, Yusuf Kemal; **Türk İnkılâbı Dersleri**, İstanbul, 1935.

Timur, Taner; **Türk Devrimi ve Sonrası**, 5.B., Ankara, İmge, 2001.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-inkilap-tarihi-dersleri/?pdf=6162> adresinden erişilmiştir